

Інновації як один із факторів формування конкурентоспроможності країни

У статті досліджено сутність інновацій, виокремлено підходи до їх визначення та класифікації, а також обґрунтовано безпосередню залежність між інноваціями та конкурентоспроможністю.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними задачами. Перехід до ринкової економіки збільшив значення активізації інноваційної діяльності в економічному розвитку країн, проблем формування їх інноваційного потенціалу, що дозволяє реорганізувати економіку, прискорено розвивати наукоємне виробництво, що саме по собі повинно стати найважливішим фактором виходу з економічної кризи та забезпечення умов для економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу сучасної теорії економічних відносин, які відображають інноваційний характер підприємництва у виробничій сфері, покладенні праці таких всесвітньо відомих дослідників, як В. Беренс, Р. Друккер, Д. Кларк, Р. Портер, Й. Шумпетер. В Україні дослідженням практичних і теоретичних проблем здійснення інноваційної діяльності займалися багато вітчизняних вчених, зокрема, І. Бураковський, П. Завлін, В. Гесць та ін. Разом з тим проведений аналіз літератури з досліджуваної проблеми показав, що, на превеликий жаль, на сьогодні більшість наукових праць є постановочними, для яких характерним є використання терміна “інновації” у різному розумінні та термінологічних сполученнях без розкриття його сутності та змісту. Таким чином, сучасні реалії потребують нових наукових підходів до дослідження інноваційної діяльності. Досі залишається багато питань, що потребують подальшого розроблення, у тому числі недосконалою є термінологія інноваційної діяльності, яка потребує певних уточнень та систематизації.

Мета даної роботи полягає у дослідженні сутності інновацій, як фактора формування конкурентоспроможності країни.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як неодноразово зазначалося багатьма дослідниками, сучасний світ являє собою конкурентне поле націй-держав, союзів держав, транснаціональних корпорацій та світової промислово-фінансової еліти. Саме тому від того, яким чином підібрані і діють головні фактори конкурентоспроможності, залежить пріоритетне становище цих глобальних утворень у світовій економічній системі. Одним із ключових факторів формування конкурентоспроможності країни є інновації. Залежність між інноваціями та конкурентоспроможністю відзначав у своїх працях ще М. Портер, який виділив шість факторів конкурентоспроможності (у порядку зменшення значущості: наука,

Касьяненко Володимир Олексійович, кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та питань фінансово-економічної діяльності Сумського державного університету.

технологія, інформація, капітал, кваліфікована робоча сила, інфраструктура), причому фактори, які формують інновації (наука та технологія), були визначені ним як найважливіші. Також М. Портер зазначив, що найважливішим джерелом походження інновацій є жорстка конкурентна боротьба, яка і стимулює інноваційні процеси [5].

Аналіз світового досвіду показує, що для країн, які найбільш стрімко розвиваються, основним фактором конкурентоспроможності є саме конкуренція на основі нововведень. Зокрема, у табл. 1 наведено фактори конкурентоспроможності деяких найбільш економічно розвинених країн світу (за даними [2], де затіненням показано фактори, за якими переважно визначається конкурентоспроможність економіки зазначених країн, а більший ступінь затінення характеризує більший вплив позначених факторів).

Таблиця 1 – Співвідношення основних чинників конкурентоспроможності [2]

Країна	Конкуренція на основі факторів виробництва	Конкуренція на основі інвестицій	Конкуренція на основі нововведень	Конкуренція на основі багатства
Сінгапур				
Корея				
Італія				
Японія				
Данія				
Швеція				
Німеччина				
Швейцарія				
США				
Велика Британія				

Необхідно відзначити, що у науковій літературі термін “інновація” вперше вжив австрійський економіст Й. Шумпетер у 1939 р. у роботі “Кон’юнктурні цикли”, де під інноваціями він розумів “зміни з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих та транспортних засобів, ринків та форм організації у виробництві” [9]. Й. Шумпетер розглядав інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, створену підприємницьким духом; втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу; нову функцію виробництва, що означає іншу якість засобів виробництва, що досягається не шляхом дрібного поліпшення старого устаткування чи наявної організаційної схеми, а через введення нових засобів виробництва чи систем його організації. Слід також зазначити, що він розглядав інновації саме в динаміці, тобто як інноваційні процеси (виготовлення нового продукту, а не “новий продукт”; впровадження нового методу, а не “новий метод”; освоєння нового ринку; отримання нового джерела сировини; проведення реорганізації).

Дослідження лінгвістичного походження терміна “інновація” дозволяє з’ясувати, що він має латинські корені та тлумачиться як “відновлення”, “оновлення” [8]. З англійської поняття “innovation” перекладається як “введення нового” чи “введення

новацій”. Тобто практичне використання новації з моменту її виробництва та розповсюдження як нових продуктів або послуг є нововведенням (інновацією). Під новацією розуміється новий порядок, новий звичай, новий метод, винахід, нове явище (відкриття).

В умовах ринкової економіки методологія системного опису інновацій ґрунтується на міжнародних стандартах. Базою для міжнародного зіставлення показників науки та техніки, аналізу їх організації та фінансування, науково-технічної політики слугує Керівництво Фраскати “Пропонована стандартна практика для обстежень, досліджень та експериментальних розробок”. Перші рекомендації прийняті у м. Фраскати (Італія) у 1963 р.

У межах організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) була створена група національних експертів, яка підготувала ці офіційні рекомендації за показниками науки й техніки. У зв’язку зі змінами у стратегії науково-технічної політики на національному та міжнародному рівнях; накопиченням практичного досвіду в країнах, що входять до ОЕСР; переглядом міжнародних статистичних стандартів, положення Керівництва Фраскати періодично уточнюються.

Пропозиції ОЕСР щодо систематизації даних у галузі технологічних інновацій були затверджені в Осло в 1992 р. та отримали назву “Керівництво Осло”. “Керівництво Осло” було прийнято країнами Північної Європи за сприяння Фонду розвитку промисловості як посібник для збирання даних про технологічні інновації, оскільки дослідження ОЕСР 20 проектів з проблем інноваційної діяльності, проведені в 1990 р., довели суттєві розбіжності в меті, методах, визначеннях основних понять інноваційної діяльності. “Керівництво Осло” розроблено лише стосовно технологічних інновацій та охоплює нові продукти та процеси, а також їх значні технологічні зміни [7].

Взагалі у відповідності до міжнародних стандартів, під “інновацією” розуміється кінцевий результат інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, який використовується у практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг. Аналогічний підхід до трактування економічної категорії «інновація» викладено у Законі України «Про інноваційну діяльність».

Огляд економічної літератури показав, що на сьогоднішній день залежно від об’єкта і предмета дослідження різні економісти розглядають інновацію по-різному. У вітчизняній практиці інновацію традиційно розглядають як кінцевий результат інноваційної діяльності, тоді як у закордонній переважно як діяльність, процес змін.

Аналіз цих публікацій дозволяє стверджувати про наявність суттєвих розбіжностей у розумінні сутності інновації як економічної категорії.

Систематизація науково-методичних підходів до розуміння сутності інновації, як економічної **категорії дозволяє виокремити такі:**

- **інновація як результат** (Л. Гохберг, Л. Уткін, С. Глазьев, С. Бешелева, Ф. Гурвич, Ільєнкова, С. Ілляшенко, та О. Прокопенко, Х. Рігс, В. Хіппель та ін.);
- **інновація як зміна** (Й. Шумпетер, Ф. Валент, Л. Волдачек, Ю. Яковець та ін.);
- **інновація як процес** (Д. Тідд, Д. Бессант, К. Павітт, Б. Твісс, Б. Санто, українські та російські економісти І. Школа, І. Будникевич, О. Лапко, Д. Черваньов, Л. Нейкова, С. Валдайцев та ін.);
- **інновація як сукупність заходів** (А. Казанцев, Ф. Ніксон).

У табл. 2 наведено приклади тлумачення сутності економічної категорії “інновація” у межах виділених підходів.

Таблиця 2 – Приклади розуміння сутності економічної категорії «інновація» у межах виділених підходів

Автор	Зміст
<i>“інновація як результат”</i>	
Закон України “Про інноваційну діяльність”	Результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового чи удосконаленого продукту, впровадженого на ринку нового чи удосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності, або нової чи удосконаленої організаційно-економічної форми, що забезпечує необхідну економічну і (чи) суспільну вигоду
С. Ілляшенко, О. Прокопенко	Кінцевий результат діяльності зі створення і використання нововведень, втілених у вигляді удосконалених або нових товарів (виробів або послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, які сприяють розвитку та підвищенню ефективності функціонування підприємств
Х. Ріге	Комерційне освоєння нової ідеї
<i>“інновація як процес”</i>	
Д. Тідд, Д. Бессант	Процес перетворення можливостей у нові ідеї, які широко впроваджуються у практику
Б. Твісс	Процес нововведення як передача наукового або технічного знання “безпосередньо у сферу потреб споживача; продукт при цьому перетворюється у носія технології”
<i>“інновація як зміна”</i>	
Й. Шумпетер	Зміни з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих та транспортних засобів, ринків та форм організації у виробництві
Л. Волдачек	Цільова зміна у функціонуванні підприємства як системи (кількісна, якісна в будь-якій сфері діяльності підприємства)
<i>“інновація як сукупність заходів”</i>	
А. Казанцев	Сукупність технічних, виробничих та комерційних заходів, що призводять до появи на ринку нових або удосконалених промислових товарів і обладнання
Ф. Ніксон	Новостворені (застосовані) і (чи) удосконалені конкурентоспроможні технології чи продукція послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (чи) соціальної сфери

Необхідно зауважити, що, незважаючи на виділені вище науково-методичні підходи до розгляду інновації, на сьогоднішній день наукова дискусія між вченими й економістами відбувається переважно лише між прихильниками другого та третього підходів. Так, сьогодні у багатьох вітчизняних та зарубіжних наукових працях терміном

«інновація» позначається одночасно і процес створення та впровадження чогось нового, і його конкретний результат.

З метою систематизації існуючих поглядів на інновації та виділення необхідних категорій для проведення даного дослідження звернемося до відомих підходів до класифікації інновацій, представлених у науковій літературі (рис. 1).

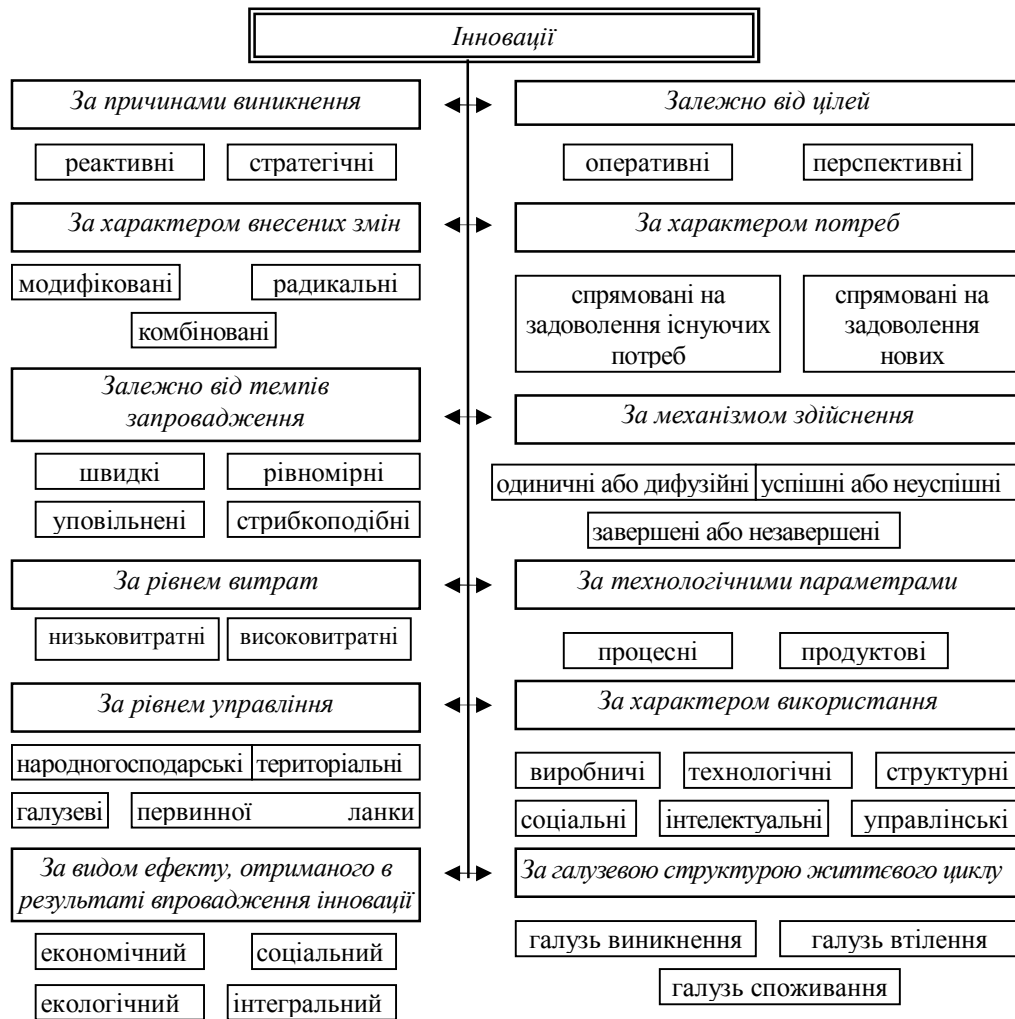

Рис. 1. Класифікація інновацій
(складено на основі систематизації робіт [1; 3; 4; 6])

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок у даному напрямку. Підбиваючи підсумок у розгляді визначеного питання, необхідно відзначити, що інноваційна діяльність на сьогодні є невід’ємною складовою частиною ефективного функціонування економіки будь-якої країни. Вона сприяє економічному

зростанню, а інновації є результативною характеристикою добробуту країни в цілому. Позитивний вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності економіки країни проявляється у зростанні продуктивності праці та доданої вартості, структурному оновленні економіки, збільшенні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей у структурі виробництва та експорту, підвищенні якості продукції і, як наслідок, в розширенні ринків збуту. Саме тому для України на сьогодні дуже актуальним є питання затвердження стратегічної програми інноваційного розвитку. Не менш актуальним як на науковому, так і на прикладному рівні є проблеми формування ефективного механізму державної підтримки інноваційної діяльності, диверсифікації джерел фінансування наукових досліджень, розбудови сучасної інноваційної інфраструктури, забезпечення системності та ефективності інноваційних процесів. Саме вирішенню визначених питань і будуть присвячені наші подальші дослідження.

1. *Завлин П. Н.* Оценка эффективности инноваций / П. Н. Завлин, А. В. Васильев. – СПб. : Бизнес-пресса, 1998. – 216 с.
2. *Ілляшенко С. М.* Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління : монографія / С. М. Ілляшенко, О. В. Прокопенко ; за ред. С. М. Ілляшенка. – Суми : Університетська книга, 2002. – 250 с.
3. *Инновационный менеджмент* : учеб. для вузов / [Ильенкова С. Д., Гохберг Л. М., Ягудин С. Ю. и др.] ; под ред. С. Д. Ильенковой. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 327 с.
4. *Краснокутська Н. В.* Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / Н. В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с.
5. *Портер М.* Международная конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1993. – 895 с.
6. *Фатхутдинов Р. А.* Инновационный менеджмент : учеб. для вузов / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Интел-Синтез, 1998. – 609 с.
7. *Керівництво* Осло. Рекомендації зі збору та аналізу даних стосовно інновацій. – К. : УкрІНТЕІ, 2009. – 162 с.
8. *Толковый словарь русского языка* / сост. В. В. Виноградов и др.; под ред. Д. Н. Ушакова. – М. : Русские словари. – Т. 3 : П – РЯШКА. – 1994. – 714 с.
9. *Шумпетер Й.* Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры): пер.с англ. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.

Отримано 14.09.2011 р.

В. А. Касьяненко

Інновації як один із факторів формування конкурентоспособності країни

В статті досліджено сутність інновацій, виділені підходи к їх определению и классификации, а также обосновано прямую зависимость между инновациями и конкурентоспособностью.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, конкурентоспособность.

V. O. Kasianenko

Innovations as one of factors of formation of country competitiveness

In the article describes of innovations is investigational, going is distinguished near their determination and classification, and also direct dependence is reasonable between innovations and competitiveness.

Keywords: innovations, innovative activity, competitiveness.